44. דברים (השלישית דתלתא דפורענותא) (ישעיהו א)

א. חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה׃

חֲזוֹן: ראייה מרחוק. באנגלית Clairvoyance אין כאן הופעת ה׳ לפני הנביא. חֲזוֹן שונה מ-מַחֲזֶה (במדבר כד 4) (מראה) שהוא ראייה פיזית אמתית.

עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם ממלכת יהודה ובירתה **בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה.** לכי יהודה ה-10, 11, 12, 13.

עיין ס׳ הכוזרי מאמר ב אות יד.

בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה. כמובן מדובר בכל נבואת ישעיהו ולאו דווקא נבואה ששינן הנביא בימי ארבעת המלכים.

ב. שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃

גִּדַּלְתִּי: חיננתי.

ג. יָדֵַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃

ד. הוֹי| גּוֹי חוֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃

זֶרַע שמעשיו **מְרֵעִים, בָּנִים** שמעשים **מַשְׁחִיתִים.**

נָזֹרוּ אָחוֹר: נפעל השורש ׳זור׳ ומשמעו להפוך להיות זר.

ה. עַל מֶה תֻּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָי׃

עַל מֶה תֻּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה שורש ׳סרר׳ או ׳סיר׳.

אתם מוסיפים כפירה על כפירה (ראב״ע: כל מה שתכו, תוסיפו אתם עוד למרוד. (אומנם, פירושו נגד טעמי המקרא, ובנוסף, עַל מֶה אינו נרדף ל׳כל מה׳).

ו. מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן׃

מִכַּף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מְתֹם כל הגוף סובל, פצוע וחולה. החזרה בתשובה היא הרפואה היחידה האפשרית.

יתכן שהפעלים זֹרוּ, חֻבָּשׁוּ רֻכְּכָה הם רמז לתשובה.

זֹרוּ עבר קל, משורש ׳זור׳. מלשון ׳זר׳ (הופך להיות זר, לסלק). מכאן המילה ׳מזור׳. (שופטים ו 38: וַיָּזַר אֶת הַגִּזָּה או איוב לט 15: וַתִּשְׁכַּח כִּי רֶגֶל תְּזוּרָהּ) לא יתכן שהפועל זֹרוּ בניין פּוּעַל משורש ׳זרה׳ (לפזר) כי אם כן, המילה תהיה מלרע ולא מלעיל.

וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן. רֻכְּכָה תמורת רֻכְּכוּ.

ז. אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כִּמַהְפֵּכַת זָרִים׃

אַרְצְכֶם שְׁמָמָה (עד הפס׳ ט) המצב המתואר היה מתאים יותר לתקופת אחז מאשר לתקופת עוזיהו, כמובן התנ״ך אינו מספר את הכול.

ח. וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה:

בַּת צִיּוֹן: האנשה לעיר ציון או לתושביה.

כְּסֻכָּה בְכָרֶם, כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה: סוכת שמירה (שׁוֹמֶרֶת), מבנה שמירה המשמש להגנה על החלקה החקלאית בעונה בה היא מעובדת. המבנה הזה היה גם בודד גם זמני וההשוואה מוצדקת.

כְּעִיר נְצוּרָה: כעיר ׳לחוצה׳ על ידי האויב או הצרות. שורש ׳צרר׳.

ט. לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ:

שָׂרִיד כִּמְעָט, כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ. מאחר ואנו אשמים כסדום ועמורה, לא היה נשאר מאתנו לפי מידת הדין, שריד ופליט. השריד הזה הוא, לפי הפסוק הקודם, אוכלוסיית ירושלים. אבל למה לא השמיד אותה הקב״ה כשהנביא אמר בפס׳ כ״א אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה? ייתכן שהמילה שָׂרִיד משמע קבוצת צדיקים כמו ביואל ג 5: וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יִקְרָא בְּשֵׁם ה׳ יִמָּלֵט, כִּי בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם תִּהְיֶה פְלֵיטָה כַּאֲשֶׁר אָמַר ה׳ וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה׳ קֹרֵא.

לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ: אם הקב״ה לא היה משאיר לנו את קבוצת הצדיקים הזאת ... נגד הטעמי המקרא, חז״ל במס׳ ברכות יט/א מחברים את המילה כִּמְעָט לצלע השנייה של הפסוק. (לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, ואמר רב יוסף: מאי קראה? שנאמר: כמעט כסדום היינו. וכן התרגום יונתן ורש״י)

י. שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה:

יא. לָמָּה־לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי:

וְחֵלֶב מְרִיאִים: בעל חיים שמפטמים אותו.

יב. כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי:

לֵרָאוֹת: או לְהֵרָאוֹת.

מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי: לא רומסים ביד אלא ברגל. פעמים רבות, פירוש המילה ׳יד׳ הוא צד. ואם כן, פירוש הפסוק הוא: ׳מי בקש זאת מצדכם רמוס חצרי׳. מה שה׳ שונא אינו רמוס חצריו אלא לעשות את זאת בצביעות׳. כך הנביא ב-לט 13: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי: יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה, בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי, וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה.

יג. לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה:

קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה: אם ה׳ לא היה חפץ בקטורת, היה מצווה לישעיהו להרוס את המזבחות, כמו גדעון השופט או אליהו הנביא, אלא הוא מתעב קטורת שמוגשת ללא כוונה וללא רוח.

קְטֹרֶת מוגשת אלי בדרך זו **תּוֹעֵבָה הִיא לִי.**

חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת ...: לֹא אוּכַל לסבול **אָוֶן** צביעות ורשעות על יד **וַעֲצָרָה** אספות דתיות.

למרות התיאור המדויק הזה, אי אפשר לומר תחת איזה שלטון הייתה התנהגות כזו.

יד. חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא:

טו. וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ׃

אפילו כש... **וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם, אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם׃** האם מדובר בתפילות 'רגילות' או בתפילות כדי לבטל גזרה זו או אחרת? מכל מקום, תוכחת הנביא היא לא על התפילות אלא על התנהגות הנוגדת לתפילות.

גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ׃ מכאן אמרו חז"ל 'טובל ושרץ בידו' (מס' תענית טז/א). אולי אפשר לומר **יְדֵיכֶם דָּמִים** כסף גנוב **מָלֵאוּ.**

טז. רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ׃

רַחֲצוּ׃ רמז לפסוק הקודם.

הִזַּכּוּ׃ בניין התפעל שורש 'זכה' כי המילה מלרע, ולא 'זכד'.

חִדְלוּ הָרֵעַ. לִמְדוּ הֵיטֵב׃ קודם כל, 'סור מרע' ואחר כך 'ועשה טוב'. אם אין זו מחשבתם של בעלי טעמי המקרא, היא בוודאי מחשבתו של הנביא.

יז. לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה׃

אַשְּׁרוּ חָמוֹץ׃ העניקו אושר לנגזל.

יח. לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָה אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ׃

לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה׃ שורש 'יכח' או 'נכח'; נבוא ביחד זה לקראת זה. (בר' כ 16; וְאֵת כֹּל וְנֻכָחַת).

רש"י: **לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה׃** יחד אני ואתם, ונדע מי סרח על מי. ואם אתם סרחתם עלי, עודני נותן לכם תקוה לשוב; ...

ד"א **לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה** מה כתוב למעלה ממנו? **חִדְלוּ הָרֵעַ לִמְדוּ הֵיטֵב** ואחר שתשובו אלי לכו ונוכחה יחד. להודיעני: עשינו מה שעלינו, עשה מה שעליך. ואני אומר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג וגו':

יֹאמַר יְהוָה אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ.

כַתּוֹלָע: לא הצבע האדום אלא הצמר הצבוע באדום בניגוד לצמר הלבן שאינו צבוע.

אולי הנביא רומז ללשון של זהורית, אותו חבל קלוע מצמר צבוע באדום שהיה קשור ביום כיפור לשעיר לעזאזל, והיה מלבין כסימן לכך שעוונות בני ישראל נמחלו. (משנה יומא ד, ב. ו, ח).

יט. אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ׃

כ. וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר׃

חֶרֶב המלחמה **תְּאֻכְּלוּ׃** בניגוד למילה תֹּאכֵלוּ שבפסוק הקודם. במקום שתאכלו, החרב יאכל אתכם.

כא. אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים׃

אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה לאלילים או אפילו מסורה למשפט אומות העולם, לפי הפסוקים האחרונים של ההפטרה.

כב. כַּסְפֵּךְ הָיָה נהפך עכשיו **לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם׃**

כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם׃ אפשר לפרש שאתה מציג כסף מלא סיגים ככסף טהור ויין מהול כיין טהור.

כג. שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם׃ פ

שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים רשעים **וְחַבְרֵי גַּנָּבִים** השרים הם חברי גנבים.

כד. לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הָוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי:

אֲבִיר יִשְׂרָאֵל: מי שמגן על היתום ועל האלמנה ומי שמשגיח על יושר השרים.

הָוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: בעיני ה', חיסול הרשעים הוא גם נחמה וגם נקמה.

השורשים 'נחם' ו-'נקם': לשון נופל על לשון כש-'נקם' 'מחוזק' (באות קו"ף) לעומת 'נחם'.

כה. וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ:

וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ: צורפים את הכסף מהסיגים.

כו. וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה:

וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה: שופטי צדק הימים הראשונים.

כז. צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה: